

**PROGRAM MERYTORYCZNY
KONKURSU POLONISTYCZNEGO
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
w roku szkolnym 2017/2018**

I. CELE KONKURSU

- rozbudzanie ciekawości poznawczej i twórczego myślenia uczniów,
- rozwijanie umiejętności samokształcenia i docierania do informacji,
- doskonalenie umiejętności świadomego odbioru tekstów kultury,
- rozwijanie umiejętności wykorzystywania wiedzy o literaturze, kulturze i języku w analizie i interpretacji tekstów kultury,
- rozwijanie świadomości językowej oraz kultury języka,
- doskonalenie umiejętności redagowania różnych form wypowiedzi pisemnych.

II. WYMAGANIA KONKURSU

Na wszystkich etapach eliminacji konkursowych uczestnicy powinni wykazać się wiadomościami i umiejętnościami zapisanymi w podstawie kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej w części dotyczącej przedmiotu język polski dla klasy VII i VIII zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej [...]* (Dz. U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356).

Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
- rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, fantastycznonaukowej lub w utworach *fantasy*;
- rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka, dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje podany utwór do odpowiedniego rodzaju;
- rozróżnia gatunki epiki liryki i dramatu, w tym: opowiadanie i powieść (rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania, np. obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, *fantasy*), baśń, legendę, mit, przypowieść, nowelę, dziennik, pamiętnik, bajkę, fraszkę, wiersz (sonet, pieśń, tren), przysłowie, balladę, epopeję, tragedię, komedię, określa ich cechy gatunkowe;
- zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, uosobienie, ożywienie, apostrofę, [w podstawie programowej jest jeszcze anafora] pytanie retoryczne, powtórzenie, neologizmy, eufemizmy, porównanie homeryckie, inwokację, symbol, alegorię oraz określa ich funkcje;
- wskazuje elementy dramatu (rodzaj): didaskalia, tekst główny, akt, scena, dialog, monolog;
- omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym: tytułu, podtytułu, motta, puenty, punktu kulminacyjnego;
- zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa funkcje;

- rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź: wers, rym, strofę, refren; liczbę sylab w wersie;
- opowiada i wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;
- odróżnia dialog od monologu i rozumie ich funkcje w utworze;
- charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach;
- rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecio osobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze;
- wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
- określa tematykę oraz problematykę utworu;
- określa tematykę oraz problematykę utworu;
- wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne;
- nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
- przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia;
- wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne i elementy wiedzy o historii i kulturze;
- wyraża własny sąd o postaciach i wydarzeniach;
- określa wartości estetyczne poznanych tekstów;
- określa w poznanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- interpretuje dzieła sztuki (teksty literackie, obraz, grafikę, rzeźbę, fotografię);
- dostrzega różnice między literaturą piękną a naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcję tych rodzajów piśmiennictwa;
- rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, artykuł, wywiad i określa ich podstawowe cechy;
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio;
- określa temat i główną myśl tekstu;
- dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi: tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie;
- odróżniania w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- odróżnia informacje o faktach od opinii;
- charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne jego cechy;
- rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
- wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcia, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego);
- rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa, sceniczna, radiowa) oraz wskazuje różnicę między tekstem literackim a jego adaptacją;
- określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury;
- znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, tekstach piosenek) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych;

- wyszukuje w tekście odpowiednie informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty;
- porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia;
- dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, drama, spektakl teatralny).

Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- rozpoznaje w wypowiedziach części mowy i określa ich funkcje w tekście (rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimki, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik);
- odróżnia części mowy odmienne i nieodmienne;
- dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na -no, -to, konstrukcje z „się”; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki;
- rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika; przekształca stronę czynną na bierną i odwrotnie, odpowiednio do intencji wypowiedzi;
- stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;
- poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;
- nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);
- określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
- rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków;
- rozpoznaje typy wypowiedzeń: zdania pojedyncze, złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie;
- rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;
- rozpoznaje imiesłowiy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany;
- poprawnie stosuje imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;
- rozpoznaje wyraz podstawowy i pochodny;
- rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej;
- w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant;
- określa rodzaj formantu
- wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym;
- rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu;
- rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne i wskazuje rdzeń;
- rozumie mechanizm upodobień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową a pismem;

- odróżnia mowę zależną i niezależną; przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- wskazuje główne cechy języka mówionego i pisanego;
- posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny;
- używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi;
- rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście;
- dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- rozróżnia synonimy i antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu;
- dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy kolokwializmy);
- rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone;
- zna typy skrótów i skrótowców i określa ich funkcję w tekście;
- rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, rodzaje nazw miejscowych;
- używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców.
- rozumie pojęcie stylu; rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy i publicystyczny.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- identyfikuje tekst jako komunikat, rozróżnia typy komunikatów: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba, akcent; zna i rozumie reguły akcentowania wyrazów;
- rozumie na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady;
- rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
- rozumie na czym polega błąd językowy

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni;
- poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne;
- poprawnie używania znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, średnika, nawiasu, znaku wykrzyknika;
- wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych;

- zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i partykuły „nie” z różnymi częściami mowy.

Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odnoszące się do emocji;
- tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
- dokonuje selekcji informacji;
- zna zasady budowy akapitów;
- rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję;
- funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
- gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi;
- redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi;
- tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami;
- wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki i innych tekstów argumentacyjnych;
- odróżnia przykład od argumentu;
- rozpoznaje i rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych i określa ich funkcję.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, recenzja, rozprawka, podanie, życiorys; życzenia, zaproszenie, dedykacja, zawiadomienie, list prywatny i oficjalny, opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik, sprawozdanie (np. z filmu, spektaklu, wydarzenia), opis postaci, charakterystyka, opis przeżyć wewnętrznych, opis przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, prosta notatka;
- tworzy plan twórczy i odtwórczy tekstu;
- tworzy opowiadanie związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;
- redaguje scenariusz filmowy, na podstawie fragmentu książki oraz własnych pomysłów;
- wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje, parafrazuje;
- formułuje pytania do tekstu;
- wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach.

Samokształcenie. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;
- rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;
- rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

III. ZAKRES MERYTORYCZNY KONKURSU

TEMAT PRZEWODNI KONKURSU W ROKU SZKOLNYM 2017/2018

Przekraczając granice wyobraźni

TEKSTY KULTURY OBOWIĄZUJĄCE NA POSZCZEGÓLNYCH ETAPACH KONKURSU

ETAP I (szkolny)

Wymagane jest opanowanie umiejętności szczegółowych wskazanych w punkcie II Programu konkursu oraz znajomość następujących lektur:

- Biblia: stworzenie świata i człowieka oraz wybrane opowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, o talentach, o pannach roztropanych, o miłosiernym Samarytaninie;
- Wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie, o Orfeuszu i Eurydyce;
- Wybrane baśnie polskie i europejskie, w tym Charles Perrault, *Kopciuszek*, Aleksander Puszkina, *Bajka o rybaku i złotej rybce*;
- Clive Staples Lewis, *Opowieści z Narnii, Lew, Czarownica i stara szafa*;
- Lewis Carroll, *Alicja w Krainie Czarów*;
- Aleksander Fredro, *Zemsta*;
- Adam Mickiewicz, *Powrót Taty, Pani Twardowska, Świtezianka, Dziady cz. II*;
- Ferenc Molnár, *Chłopcy z Placu Broni*;
- Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i puszcy*;
- Jan Twardowski, wybrane wiersze.

ETAP II (rejonowy)

Wymagane jest opanowanie umiejętności szczegółowych wskazanych w punkcie II Programu Konkursu, znajomość lektur z I etapu (szkolnego), a ponadto:

- Barbara Kosmowska, *Połączana rybka*;
- Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*;
- Juliusz Słowacki, *Balladyna*;
- Wisława Szymborska, wybrane wiersze;
- J.R.R. Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*.

ETAP III (wojewódzki)

Wymagane jest opanowanie umiejętności szczegółowych wskazanych w punkcie II Programu Konkursu, znajomość lektur z wcześniejszych etapów I i II, a ponadto:

- Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis, Latarnik*;
- Antoine de Saint-Exupéry, *Mały Książę*, w tł. Jana Szwykowskiego;
- Bolesław Leśmian, wybrane wiersze;
- Ernest Hemingway, *Stary człowiek i morze*;
- Eric-Emmanuel Schmitt, *Oskar i pani Róża*;
- Stanisław Lem, *Cyberiada* (fragmenty);
- Sławomir Mrożek, *Artysta*.

IV. LITERATURA POMOCNICZA

1. Maria Nagajowa, *Sztuka dobrego pisania i mówienia*, Warszawa: Wydawnictwo Oświata, 2003;
2. Zofia Anna Kłakówna, Krzysztof Wiatr, *Nowa sztuka pisania. Klasy 4-6 szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2006;
3. Janusz Bąk, *Słownictwo i frazeologia w ćwiczeniach*, Wydawnictwo Piątek Trzynastego, Łódź 2015;
4. Anna Częścik, Józef Częścik, *Gramatyka, co z głowy nie umyka*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2008;
5. Anna Częścik, Józef Częścik, *Interpunkcja, czyli przestankowanie, co w głowie zostanie*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2011;
6. Jan Miodek, *Ojczyzna polszczyzna dla uczniów*, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, Gdańsk 1996;
7. Aleksandra Behrendt, *Postacie biblijne i mitologiczne w języku*, Wydawnictwo BBNET 2014 (Rozdziały: *Związki frazeologiczne wywodzące się z kultury antyku, Bogowie mitologii antycznej Główni bogowie greccy i ich odpowiednicy rzymscy, Ważne postaci mitologiczne*);
8. *Informatory o sprawdzianie od roku szkolnego 2014/2015* zamieszczone na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. (www.cke.edu.pl zakładka *Sprawdzian w klasie VI*);
9. *Testy szóstoklasisty. Rozwiązania i wskazówki*. Nowa Era, Warszawa 2016.

INFORMACJA DLA UCZNIA DOTYCZĄCA WARUNKÓW KONKURSU

Na konkurs z języka polskiego uczeń przynosi ze sobą wyłącznie przybory do pisania: pióro lub długopis.

Podczas konkursu zabrania się wnoszenia na salę wszelkich urządzeń elektronicznych.